

Modern Türklük Araştırmaları Dergisi

Cilt 4, Sayı 3 (Eylül 2007)

Mak. #49, ss. 196-205

Telif Hakkı © Ankara Üniversitesi

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

Kafkas Nart Destanlarında At Motifi

Ufuk Tavkul

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

ÖZET

Eski Türk toplumsal yapısı içerisinde at, siyasi ve ekonomik hayatta olduğu kadar, sosyo-kültürel hayatta da en önemli yerlerden birine sahiptir. Eski Türk destanlarında destan kahramanlarının özel adlar taşıyan atlara sahip oldukları dikkati çekmektedir. Kafkasya halklarının ortak mitolojik destanları sayılan Nart destanlarında ve özellikle bu destanların Karacay-Malkar varyantlarında, eski Türk geleneğine uygun olarak Nart kahramanlarının özel adlar taşıyan atlara sahip oldukları görülmektedir. Nart destanlarının motif yapısı içerisinde önemli bir yere sahip olan "at motifi", bu destanların eski Türk gelenekleri ve destanları ile nasıl bir paralellik içinde bulunduğunu göstermesi açısından da önem taşımaktadır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Türk Kültürü, Türk Destan Geleneği, Nart Destanları, Kafkas Kültürü

ABSTRACT

Horse possessed an important place not only in political and economic life of old Turks but also in social-cultural life of them. It is interesting that in old Turkish epic poems all the heroes ride horses which have private names. In Nart Epos of the Caucasus and especially in Karachai-Balkar variant of them, Nart heroes have horses with private names just as in old Turkish epic poems. The "horse motif" is important to expose the parallelism between Nart Epos and old Turkish epic poems.

KEY WORDS

Turkish Culture, Turkish Epic Poems, Nart Epos, Caucasian Culture

Günümüzden 3.000 yıl öncesine dayanan bir tarihte, Avrasya bozkırlarında büyük bir medeniyetin temellerini atan Proto-Türk ve Hint-Avrupa kavimlerinin en büyük yardımcıları, ehlileşirmeyi başararak onu bir savaş aracına dönüştürdükleri atlarıydı.

O dönemin şartlarında ulaşılması neredeyse imkânsız olan mesafeleri, atları sayesinde yıldırım hızıyla aşan bozkırın eski savaşçı kavimleri, atlarının yardımıyla yerleşik kavimleri hâkimiyetleri altında toplarlarken, bozkır medeniyetinin sınırlarını da geniş coğrafyalara yaymayı başarmışlardır.

Bozkır'ın sert tabiat şartları, göçebe kültürünün en yüksek derecesi olan atlı çoban kültürünü ortaya çıkarmıştır. Bunun dünya tarihinde oynadığı en önemli iki rolden biri, ekonomik alanda hayvan yetiştiriciliğinin geliştirilmesi, ikincisi ise sosyal alanda olağanüstü devlet kurma kabiliyetini geliştirmiş olmasıdır (Rásonyi 1988:4).

Çeşitli bilim adamları atın ilk ehlileştirilmesini ve bununla ilgili karakteristik atlı çoban kültürünün yaşatılmasını, kesin olarak iç Asya'da yaşayan eski Türklere kadar dayanması gerektiği görüşündedirler. Hint-Avrupa kavimlerinin atı ve genel olarak bozkır çoban kültürünün esas unsurlarını eski Türk kavimlerine borçlu oldukları görülmektedir (Kafesoğlu 1984: 204).

Asya'da ilk at kalıntıları M.Ö. 2500-1700 yılları arasına ait Afanasyevo kültürü ile onun bir gelişmesi ve devamı olan M.Ö. 1700-1200 yıllarına ait Andronova kültüründe görülmektedir. Her iki kültür de Proto-Türk kavimlerinin mensup olduğu kültür çevreleridir (Kafesoğlu 1984: 204).

Atın yerleşik kültürlerde olduğu gibi yük hayvanı olarak değil, binek hayvanı olarak kullanılması bozkır kültürünün ortaya çıkardığı en büyük fonksiyonel özelliktir. Geniş otlakların sınırlarını kollamak, büyük hayvan sürülerinin denetimini sağlamak amacıyla geliştirilen binicilik, kısa zamanda askerî değer kazanarak bozkır savaşçılığının temelini oluşturmuştur.

Türklerin siyasî, sosyal, ekonomik hayatlarında son derece önemli bir yere sahip olan at, onların kültürel hayatlarında da mühim bir rol oynamış ve atasözlerinden masallara, halk hikâyelerinden destanlara kadar silinmez izler bırakmıştır ([Resim 1](#)).

Eski Türk geleneğinde, kahramanların daima atlarıyla birlikte anıldıkları dikkati çekmektedir. Bunun yazılı kaynaklara yansıyan en eski örneklerinden biri Orhun yazıtlarında karşımıza çıkar. Sözelimi, Kül Tigin yazıtının doğu yüzünde yer alan bazı metinlerde, Çinlilere, Yır Bayırkulara, Kırgızlara, Türgişlere karşı savaşlara girişen Kül Tigin'in, bu savaşlarda bindiği atlarının isimleri de anılmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir:

“(Kül Tigin) ilk önce Tadık Çor'un boz atına binip hücum etti. O at orada öldü. İkinci olarak İşbara Yamtar'ın boz atına binip hücum etti. O at (da) orada öldü. Üçüncü olarak Yiğen Siliğ bey'in giyimli doru atına (kedimlig toru at) binip hücum etti.” (Tekin 1988: 17)

Kül Tigin'in yazıtta sözü geçen diğer atlarının adları da şöyledir:

Bayırkuların ak aygırı

Alın akıtmalı boz at

Alp Şalçı kır at

Azman kır at

Az yağız

Kır at

Eski Türk toplumsal yapısında kahramanın atının adıyla anılması geleneğinin, Türk destan geleneğine yansımaması düşünülemez. Sosyal hayatta karşımıza çıkan bu gerçeğin izlerini, kültürel hayatın penceresi olarak nitelendirebileceğimiz eski Türk destanlarında da rahatlıkla görebiliriz.

Oğuz Han ve Alaca At

Köroğlu ve Kırat

Bamsı Beyrek ve Boz Aygır

Alpamıs ve Bayşubar

Altın Arıç ve Ak Boz At

Manas ve Ak Kula

Alman Bet ve Sarı Ala

Er Töştük ve Çal Kuyruk

Ural Batır ve Ak Buz At

Zaytülek ve Kök Tulpar

Koblandı ve Tayburul

Eski Türk destan kahramanlarının atlarının, sahip oldukları renklerin adlarıyla anıldıkları dikkati çekmektedir.

Destanlarda at destan kahramanının en yakın arkadaşı, onun en büyük yardımcısıdır. Öyle ki, bazen destan kahramanı atını kardeşi kadar kendisine yakın görür. Sözelimi, Dede Korkut destanında Bamsı Beyrek, Boz Aygırına şu sözlerle seslenir:

At demem sana kardeş derim,

Kardeşimden yeğ!

Başım beraberim,

Başıma iş geldi yoldaş derim,

Yoldaşimden yeğ!

(Gökyay 1973: 45)

Türk destanlarında atlar da sahipleri kadar olağanüstü özelliklere sahiptirler. İnsan dilinden anlayan ve insan gibi konuşabilen atlar, çoğu zaman sahiplerini

tehlikelerden korurlar ve ölümden kurtarılır. Uçma yeteneğine sahip olan bu atlar eski Türk destanlarında Tulpar adıyla bilinirler.

Başkurt inançlarına göre Tulpar adı verilen kanatlı atın kanatlarını hiç kimse göremez. Tulpar kanatlarını, yalnız karanlıkta, büyük engelleri ve mesafeleri aşarken açar. Eğer birisi tarafından Tulpar'ın kanatları görülürse, Tulpar'ın kaybolacağına inanılır.

Başkurtların kahramanlık destanı olan Ural Batır'da ata tapınmanın izleri korunmuştur. Bu destanda, Tulpar adı verilen kanatlı atlardan olan Akbuzat ve Sarat, gökyüzünde yaşayan tanrısal atlardır. Akbuzat, Göklerin hâkimi Samrav'ın karısı Koyaş'tan (Güneş'ten) doğmuş olan kızları Humay'ın kutsal atıdır. Sarat ise, Samrav'ın Ay'dan doğmuş olan kızı Ayhulu'nun atıdır. Ural Batır ve Akbuzat rivayetlerinde dev at Akbuzat, kahramanların koruyucusu ve yeryüzündeki atların neslini devam ettiren aygır rolünde ortaya çıkar (Sagitov 1986: 125).

Başkurt rivayetlerine göre, Büyükay'ın en dıştaki iki yıldızı semavi atlar olup, adları Buzat (Boz at) ve Sarat (Sarı at) olarak bilinir (Sagitov 1986: 125). Karaçay-Malkar folklorunda da Küçükay'ın iki yıldızı Sarı aygır ve Toru (Doru) aygır adlarıyla tanınır (Tavkul 2000: 100).

Eski Türk destanlarının Tulpar adını taşıyan uçan at motifine Kuzey-Batı Türk lehçelerinin hemen hepsinde ve Uygurca'da rastlamak mümkündür. Tulpar adlı uçan at İdil-Ural'da Başkurtlar ve Kazan Tatarları arasında, Orta Asya'da Kazaklar, Kırgızlar, Altaylar, Karakalpaklar arasında olduğu kadar, Kafkaslarda Karaçay-Malkarlılar ve Kumuklar arasında da yaşayan en canlı destan unsurudur.

Çeşitli dillerde konuşan Kafkasya halklarının dillerinde ve folklorlarında da Tulpar adının karşımıza çıkması, onların Kumuk ve Karaçay-Malkar Türkleriyle girdikleri kültürel etkileşimin bir sonucudur.

Kumuk Türkçesinde

Tulpar dünyanı birevü buççağında busa da, öz yilkısın tabar

(Tulpar dünyanın bir köşesinde olsa da, kendi sürüsünü bulur)

atasözünde tezahür eden Tulpar adı, onların komşuları olan çeşitli Dağıstan halklarının dillerinde de kendisine bir yer bulmuştur. Avar, Lak, Andi, Dargı ve Tabasaran dillerinde Tulpar kelimesi yaşamaktadır (Abdullayev 1982: 28-29).

Karaçay-Malkar atasözlerinde

Tulpar at callıdan kalmaz

(Tulpar at kurda yem olmaz)

atasözünde de karşımıza çıkan Tulpar adı (Aliyev 1963: 84), onların komşuları olan Kafkasya halklarından Oset ve Çeçen-İnguş dillerine de geçmiştir. Tulpar adı Oset dilinin diyalektlerinde Tolpar ve Tulpar biçimlerinde karşımıza çıkarken, Çeçen-

İnguş dilinde metateze uğrayarak Turpal biçimini almıştır (Abdullayev 1982: 31).

Türk dünyası destanlarında at motifi, günümüze kadar pek çok bilim adamı ve araştırmacı tarafından incelenmiştir. Ancak Kafkasya halklarının ortak mitolojik destanları sayılan Nart destanlarındaki at motifi konusunda şimdiye kadar bir araştırma yapılmamıştır.

Nart destanları, aynı coğrafyada yaşayan fakat birbirlerinden tamamen farklı dillerde konuşan pek çok halkın ortak destanı olması açısından dünyada tek örneği teşkil etmektedir. Kafkasya'da yaşayan ve Kafkas dilleri grubunun çeşitli alt gruplarına dahil birbirinden tamamen farklı dillerde konuşan Abhaz-Abazin, Adige-Kabardey, Çeçen-İnguş, Lak, Dargı, Lezgi ve Avar halklarının, Hint-Avrupa dillerinin İran alt koluna mensup bir dili konuşan Osetlerin ve Türk dilinin Kuzey-Batı (Kıpçak) grubuna mensup lehçelerini konuşan Karaçay-Malkar ve Kumuk halklarının ortak destanları olan Nart destanları, aynı zamanda Kafkasyalı kimliğinin de bir belgesi sayılmaktadır ([Resim 2](#)).

Kökene henüz tarihin karanlıklarında olan, ancak taşıdığı eski Türk ve Hint-Avrupa kültürlerine ve Yunan mitolojisine ait unsurlar dolayısıyla, çeşitli araştırmacılar tarafından eski Türk-Moğol halklarına, veya eski Hint-Avrupa-İran medeniyetlerine ya da Kafkasya halklarının eski atalarına dayandırılmaya çalışılan Nart destanlarının, eski Türk destanlarıyla taşıdığı bazı paralellikler sebebiyle Türkolojinin başlıca araştırma konuları arasına girmesi gerekir. Ancak ne yazık ki, bu konu günümüze kadar ihmal edilmiş ve yeterince incelenmemiştir.

Nart destanlarında, eski Türk destanlarıyla büyük benzerlik gösteren unsurlardan biri at motifidir.

Batı Kafkaslarda yaşayan Adige-Kabardey ve Abazin halklarının Nart destanlarında, Nart kahramanlarının alp soyundan gelen güçlü atlara sahip olduklarından söz edilir (Özbay 1990: 12). Orhun yazıtlarında Kültigin'in bindiği atlardan biri olan Alp Şalçı'nın da alp adını taşıması, atlara verilen bu eski adın Türk kültüründen çeşitli Kafkas halklarına geçtiğini göstermektedir.

Adige-Kabardey Nart destanlarının başlıca kahramanlarından Sosnikua'nın Tıgıjey veya Thojeş adını taşıyan uçan atından bahsedilir. Bu at, denizaltı tanrıçası Psıtha Guşe tarafından Nart kahramanı Pice'ye armağan edilen kanatlı atın yavrusudur. Sosnikua ile atı aynı gün doğmuşlardır (Özbay 1999: 209). Abhaz Nart destanlarında da Sasnikua adını taşıyan bu kahramana onunla aynı gün doğan özel bir at hediye edildiği anlatılır (İnal-yıpa 2001: 14). Bu motif Kırgız destan kahramanı Manas ile atı Ak Kula'nın aynı günde doğmaları motifleriyle paralellik içindedir. Aynı motife, başta Köroğlu olmak üzere pek çok eski Türk destanında rastlanmaktadır (Çobanoğlu 2003: 109).

Adige-Kabardey Nart destanlarında Sosnikua, kanatlı atı Tıgıjey ile bir sıçrayışta

Elbruz Dağı'nın tepesine ulaşır. Savaşlarda Nartların önünde uçarak düşmana saldırır. Sosnıkua'nın atı Tıgıjey'in konuşma yeteneği de vardır. Sosnıkua zorda kaldığı anlarda ona danışır. Tıgıjey demirkın renginde bir attır.

Abhaz Nart destanlarında uçan atlar Raş adını taşırlar. Bu atlar adeta insan zekâsına sahiptirler. Uçarken arkalarından ateş saçarlar. Gece uçtuklarında gökyüzünü alevler sarar. Abhaz Nart destanlarında böyle bir ata sahip olan Sasnıkua'nın atı Bzov ismini taşımaktadır. Bzov tabanına ok yemedikçe ölümsüzlüğe sahiptir. O yüzden, Sasnıkua onun bu özelliğini düşmanlarından gizlemeye çalışır (İnal-yıpa 2001: 239).

Abhaz-Adige Nart destanlarındaki Sosnıkua-Sasnıkua karakterinin, Hint-Avrupa dillerinin İran kolunda bir dilde konuşan Osetlerin Nart destanlarındaki paraleli Soznıko adını taşımaktadır. Soznıko'nun olağanüstü özelliklere sahip atının adı Erfen'dir. Oset inançlarında Samanyolu'nun Erfen'in ayak izleri olduğuna inanılır (Nartlar-Asetin halk destanı 1999: 31).

Karaçay-Malkar Nart destanlarında Sosurka-Sosuruk adlarıyla karşımıza çıkan bu kahramanın efsanevî güçlere sahip uçan atı Karator adını taşır (Aliyeva 1994: 125). Bu atın adının da eski Türk destanlarında gördüğümüz gibi sahip olduğu tüy rengine göre belirlendiği anlaşılmaktadır. Karator, atlarda kara yağız renge verilen addır.

Karaçay-Malkar Nart destanlarının başlıca kahramanlarından biri demirci Debet adını taşır. Debet'in kendisi gibi Gencetay adlı atı da olağanüstü özelliklere sahiptir. Destanlarda anlatıldığına göre Debet'in atı Kafkas Dağları'nın üzerinden bir sıçrayışta aşar. Dağlar onun karnının altında küçük tepeler gibi kalırlar. Irmaklara, göllere, denizlere ulaştığında, Debet'in atının bir burnundan çıkan dondurucu rüzgâr ırmağı ya da denizi dondurup, Debet'in geçebileceği bir köprü oluşturur. Diğer burun deliği ise sıcak, yakıcı dumanlar çıkartıp buzları eritir, yağmur yağdırır, yaz mevsimini getirir (Aliyeva 1994:70).

Debet'in on dokuz oğlunun en büyüğü olan Alavgan'ın, mucizevî özelliklere sahip Gemuda adında bir atı vardır. Alavgan'ın Gemuda'yı yakalayıp ehlileşirmesi destanlarda şöyle anlatılır

Nart ülkesinin yakınlarında büyük bir göl varmış. Her gün öğleye doğru o gölün içinden doru ve boz renkli iki tay çıkarmış. Gölden çıkıp, etrafı seyredip, gölde yüzüp yorulduklarında tekrar gölün sularında kaybolup giderlermiş. Nartlar kementleriyle tayları yakalamak için çok uğraşmışlar ama başaramamışlar. Alavgan bir gün göl kenarında saklanıp kement atarak boz renkli tayı yakalamış. Hemen ağzına gemini ve dizginlerini takıp evine getirmiş. Kardeşlerinden kalan bir eyeri sırtına yerleştirip, zıplayıp tayın üzerine binmiş. Tay o kadar hızlı koşuyormuş ki, Nart ülkesindeki atların bir ayda aldıkları yolu o bir adımda sıçrayarak alıyormuş. Alavgan tayı ehlileşirmiş ve kendisine alıştırmış. Tayın adını Gemuda koymuş. (Aliyeva 1994: 149).

Karaçay-Malkar Nart destanlarındaki bu bölümde, eski Türk destanlarının yaygın motiflerinden olan gölden veya denizden çıkan olağanüstü at motifinin yer aldığı dikkati çekmektedir.

Başkurt rivayetlerinde de atların insanlara gölaltı dünyasından geldikleri anlatılır (Sagitov 1986: 126). Köroğlu destanının Özbek varyantı Goroğlu'da anlatılan bir olay, sudan çıkan olağanüstü at motifinin özelliklerini taşımaktadır. Goroğlu, Türkmen yurdunda yaşarken bir gün kısağı Havdek Gölü'nden çıkan vahşi bir aygır ile çiftleşir. Dede Korkut destanında da, Bay Büre'nin oğlu Bamsı Beyrek doğduğunda bezirgânlar onun için İstanbul'dan hediye olarak bir deniz kulumu alırlar. Bu, denizden çıkan bir aygırın kıyıdağı kısırakla çiftleşmesinden doğan soylu bir taydır (Gökyay 1973: 32).

Karaçay-Malkar Nart destanlarında Alavgan, Gemuda adlı atını olağanüstü bir biçimde doğan oğlu Karaşavay'a hediye eder. Karaşavay atı Gemuda ile maceradan maceraya atılır. Günümüzde Kafkas dağlarındaki pek çok coğrafi noktanın Karaşavay ve atı Gemuda tarafından şekillendirildiğine inanılır.

Sözgelimi, ortasından Çerek Irmağı'nın aktığı Yukarı Balkarya (Ogan Malkar) bölgesindeki derin kanyon, Karaşavay'ın atı Gemuda'nın göğüs darbesiyle açılmıştır. Bu kanyonun aşağı kısmında yer alan Çirik Köl adlı krater gölü ise Gemuda'nın toynağıyla açtığı çukura dolan sularla meydana gelmiştir. Çegem Irmağı'nın sarp ve yüksek kayaların arasından aktığı kanyonunu da Gemuda göğüs darbesiyle açmıştır. Karaşavay ile Gemuda, Kafkas Dağları'nın en yüksek zirvesi Elbruz Dağı'nın üzerinden aşarken, Gemuda'nın toynağı dağın zirvesine çarpmış, bu sebeple Elbruz Dağı bugünkü iki zirveli biçimini almıştır ([Resim 3](#) ve [Resim 4](#)).

Nartların en güçlülerinden biri olan Karaşavay uzun bir süre gücünü Nartlardan gizler. Nartların arasında eski-püskü elbiseler, yırtık-pırtık bir yamçı giyerek dolaşır. Karaşavay atı Gemuda'nın da olağanüstü gücünü Nartlardan saklar. Nartların arasındayken topallayarak yürüyen Gemuda, kimsenin olmadığı yerlerde dağdan dağa sıçrar, Elbruz Dağı'nın üzerinden aşar. Ama Nartlar Karaşavay ve Gemuda'nın bu özelliklerinden, doğüstü güçlerinden habersizdirler. Karaşavay soğuktan ve ateşten korkmaz. O ve atı Gemuda şekillerini değiştirebilirler ([Resim 5](#)) (Aliyeva 1994: 179).

Adige-Kabardey Nart destanlarında Karaşavay'ın paraleli karakter Şavey adını taşır. Olağanüstü özelliklere sahip atının adı da Camidağ'dır. Şavey'in atını bulması Adige-Kabardey Nart destanlarında şöyle anlatılır:

“Elinde bir gem olduğu halde Nartların ovasına inen Şavey, oradaki at sürüsünün yanına gidip elindeki gemi uzatarak, atlara sokulmaya çalışır. Atlar ondan kaçarlar, ancak içlerinden çelimsiz bir at yanına gelir ve başını game doğru uzatır. Onu beğenmeyen Şavey elindeki gemi birkaç kez daha sürüye doğru sallar, fakat her

defasında aynı zayıf at gelip başını gеме sokmaya çalışır. Şavey'in onu yanından kovması üzerine at dile gelip konuşur ve adının Camidaj olduğunu, görünüşüne aldanmamasını, ona layık bir at olacağını söyler." (Batırhan 1986: 25).

Bu motif, Karaçay-Malkar Nart destanlarında Alavgan'ın gölden çıkan Gemuda'yı yakalaması motifi ile tamamen farklı olmakla birlikte, Karaçay-Malkar Nart destanlarının bir başka bölümü olan Açey oğlu Açemez'in kendisine sürüden at seçmesi motifi ile paralellik göstermektedir.

Destanda Açey Oğlu Açemez, babasının intikamını almak için sefere çıkmaya hazırlanır. Annesinin tavsiyesiyle, babasının İdil Irmağı kıyısındaki at sürüsünün yanına gidip elindeki gemi sallayıp şingırdatır. Tüyleri dökülmüş, iki yaşındaki zayıf bir tay üç kere gelip başını gеме sokmaya çalışır. Dördüncü defa Açemez onu alır ve yanında götürüp bakarak iyi bir at haline getirir (Aliyeva 1994: 260).

Adige ve Karaçay-Malkar Nart destanlarında ortak bir unsur olarak karşımıza çıkan bu motifin eski Türk destan geleneğine ait olduğunu anlıyoruz. Başkurtların Zayatülek destanında karşımıza çıkan aynı motif, bu destan unsurunun Türk dünyasının geniş coğrafyasında paralellik taşıdığını göstermektedir. Zayatülek destanında, Semer Han'ın yedi oğlu at sürüsünün yanına giderek ellerindeki gemleri şingırdatırlar ve onların seslerine gelen atları kendileri için seçerler (Ergun-İbrahimov 2000: 443).

Karaçay-Malkar Nart destan kahramanlarından biri olan Örüzmek, "Kolan" adını taşıyan atıyla birlikte anılır. Kolan kelimesi alacalı anlamına gelmektedir ve atın tüy rengiyle ilgili bir adlandırma olarak dikkati çekmektedir. Destanda Örüzmek'in atı Kolan ile birlikte Dıh Tav denilen Kafkasların ikinci yüksek dağının tepesine konduğu, oradan Samanyolu yıldızlarına uçtuğundan bahsedilir (Curtubaylanı 1995: 390). Adige Nart destanlarında Örüzmek'in paraleli Wuezırmes de uçan bir ata sahiptir ([Resim 6](#)) (Özbay 1990: 229).

Kafkas Nart destanlarındaki at motifinin, eski Türk göçebe-bozkır kültürü yaşantısı ile benzerlik içinde olduğu ve atın destan kahramanının en yakın arkadaşı ve yoldaşı olarak nitelendirildiği görülmektedir. Bozkır kültürünün temel unsurlarından biri olarak, Kafkas Nart destanlarında da at, taşıdığı savaşçılık fonksiyonu ile göçebe-savaşçı bozkır kültürü geleneğinin Kafkaslara taşınmış bir parçası olarak tezahür etmektedir.

Kaynaklar

- ABDULLAYEV İ.H. (1982) Tulpar. (Türkskiy Zoonim Tulpar na Severnom Kavkaze). *Türksko-Dagestanskıe Yazıkovıe Kontaktı* / redaktör: N.S. Cidalayev. Mahaçkala, 19-36.
- ALİYEV Soltan Çornayeviç (1963) *Karaçay Nart Sözlü.*-Çerkessk: Karaçay-Çerkes Kitab İzdatelstvo.

- ALİYEVA A. İ. (red.) (1994) *Nartı. Geroičeskiy epos Balkartsev i Karaçayevtsev / haz. R. A-K. Ortabayeva, T. M. Hacıyeva, A. Z. Holayev. Moskva: Nauka.*
- BATIRHAN Beksultan (1986) Şuaye'nin Çocukluğu. *Kuzey Kafkasya*, 11 (62), Haziran, 22-26
- CURTUBAYLANI Mahti - Malkondulanı Hamit (1995), *Nartla* . Nalçık: Elbrus.
- ÇOBANOĞLU Özkul (2003) *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERGUN Metin – Gaynislam İBRAHİMOV (2000), *Başkurt Halk Destanları*. Ankara: Türksoy.
- GÖKYAY Orhan Şaik (1973) *Dedem Korkudun Kitabı*.- İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür yayınları.
- İNAL-YIPA Şalva (2001) *Nart Sasrikua ve Doksan Dokuz Kardeşi*. (çev. Mahinur Tuna). İstanbul: As Yayın.
- KAFESOĞLU İbrahim (1984) *Türk Millî Kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Nartlar. Asetin Halk Destanı* (1999), çev. Kayhan Yükseler. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ÖZBAY Özdemir (1990) *Mitoloji ve Nartlar*. Ankara: Kaf Dağı yayınları.
- ÖZBAY Özdemir (1999) *Dünya Mitolojisi ve Nartlar*. Ankara: Kafkas Derneği Yayınları.
- RÁSONYÍ Laszlo (1988) *Tarihte Türklük*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- SAGİTOV M.Muhtar (1986), "Başkurt Folklorunda Hayvanlara Tapınma." *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten 1982-1983*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 125-132.
- TAVKUL Ufuk (2000) *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TEKİN Talat (1988) *Orhon Yazıtları*.Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Resimler

[Resim 1](#): Atlı göçebe kültürü

[Resim 2](#): Kafkas halkları

[Resim 3](#): Çirik Köl

[Resim 4](#): Elbruz Dağı

[Resim 5](#): Karaşavay ve atı Gemuda

[Resim 6](#): Özümek ve atı Kolan

Ufuk Tavkul

Doç.Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Kuzey-batı (Kıpçak) Türk Lehçeleri ve Edebiyatları AD öğretim üyesi.

Adres: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Kuzey-batı (Kıpçak) Türk Lehçeleri ve Edebiyatları AD- 06100 Sıhhiye ANKARA / TÜRKİYE

E-posta: tavkul@humanity.ankara.edu.tr

Yazı bilgisi :

Alındığı tarih: 7 Mayıs 2007

Yayına kabul edildiği tarih: 20 Haziran 2007

E-yayın tarihi: 2 Ekim 2007

Çıktı sayfa sayısı: 10

Kaynak sayısı: 17